

JURICA BAČIĆ

YU ISSN 0469 — 6255
NAŠE MORE 32 (5—6) 237 (1985)

Dubrovački liječnici

UDK 61(497.13)DU»13«

MAGISTAR RIKARD, LIJEČNIK-FIZIK U DUBROVNIKU NA POČETKU XIV STOLJEĆA

(Dubrovnik 1302 — 1313)

Početkom rujna 1302. godine u Dubrovnik je došao magister Rikard — fizik, najvjerojatnije mletačkom galijom iz nekog grada iz susjedne Italije. Za pretpostaviti je da je to bila Venecija.

Zašto baš Venecija?

Te 1302. god. Dubrovnik je bio pod neposrednom Mletačkom upravom. Kneza biraju i šalju iz Venecije, a kako članove Malog vijeća on bira i određuje, lako je zaključiti da politički vjetrovi koji pušu Dubrovnikom započinju i završavaju u Veneciji. Sve što je važno glede društvenih, ekonomskih i političkih zbivanja u općini Dubrovnik pod paskom je Republike sv. Marka. A kako znamo da je liječnik, fizik, tih godina (osvit XIV stoljeća), a i mnoga desetljeća pa i stoljeća kasnije, značajna »persona«, možemo pretpostaviti da je dolazak takve medicinske osobe u Dubrovnik, ako ne u direktnoj, ono u indirektnoj vezi s neposrednim liječnikovim odlaskom iz Venecije.

No, ako i nismo posve sigurni da je galija donijela fizika Rikarda baš te godine iz Venecije u Dubrovnik — zasigurno znamo da se on rodio u Salernu. Naime, u dokumentima Historijskog arhiva u Dubrovniku on se uvijek titulira: magister Ricardus de Salerno, medicus phisicus. Piše se još i: Ricardus, Rizado, Riccardus, Rizodus, medicus, medicus in fisica, fisico, ali uvijek de SALERNO. Taj talijanski grad poznat je po tome što je u njemu nastala prva medicinska škola i prvi medicinski fakultet današnjeg tipa.

(1)

U povijesti srednjovjekovne medicine ta je škola znatno iznad ostalih medicinskih ustanova i kroz stoljeća odigrala je važnu ulogu u napretku medicinskih znanosti. U vrijeme kada se crkva bori protiv seciranja ljudskog tijela i protivi izvođenju kirurških zahvata, u Salernu cvate anatomija i kirurgija. Pišu se brojna ginekološka djela, rasprave iz okulistike, urologije, zdravstvenom prosvjećivanju i slično.

(2)

Iako nema arhivskih dokumenata iz kojih možemo vidjeti gdje je, u kojem gradu i u kojoj medicinskoj školi magister Rikard stekao zvanje fizika, bitna je i pohvalna činjenica da u Dubrovniku, na samom početku XIV stoljeća, živi i radi liječnik koji s ponosom uz svoje ime i zanimanje navodi — IZ SALERNA.

Magister Rikard vršio je praksu liječnika-fizika u Gradu što nedvojbeno ukazuje arhivski dokumenat u vidu ugovora kojega su međusobno sklopali Veliko

vijeće i naš magister. Iako se i prije dolaska magistra Rikarda u Dubrovnik, Vlada i pojedini liječnici koji tu dolaze dogovaraju i sklapaju međusobne ugovore, ovaj arhivski zapis iz »druge nedjelje mjeseca rujna 1302.« sasvim je drukčiji od onih koji se čuvaju u arhivskoj riznici. Zašto? Zbog toga što je ugovor kojim se Rikard prima u službu za općinskog liječnika u Dubrovniku, prvi ugovor u našoj medicinskoj povijesnoj baštini koji nam omogućuje potpuniji uvid u rad, dužnost i obveze srednjovjekovnog liječnika u našim krajevima uopće.

Evo tog ugovora:

Magister Rikard, liječnik fizik, odlukom Velikog vijeća primljen je za općinskog liječnika na dvije godine za plaću od 140 perpera i odgovarajući općinski stan (domus conveniens). Uvjetovano je da liječnik ne smije ništa primiti ni od kojeg Dubrovčanina za svoje lijekove i liječenje i za sve po čemu je poznat. Po zakonu naš magister mora liječiti kako bogate tako i siromašne i ne smije se udruživati s ljekarnicima glede lijekova ili neke druge stvari. (Di dominica secunda intrante septembris (1302). Magister Ricardus medicus fisicus in maiori consilio. . . firmatus fuit ad salarium comunis Ragusii per duos annos, habendo yperperos CXL in anno et domum convenientum pro comuni, hac condicione, quod non debeat recipere pacamenta ab aliquo Raguseo de medicaturo sua et omnes a quibus vocatus fuerit teneatur bene et legaliter consulere et medicare tam divites quam pauperes, et non debeat habere societatem cum aliquo speciario in stacine sua de medicamentis nec de aliquibus aliis rebus dicte stationis.)

Posljednji pasus ovog ugovora dozvoljava magistru Rikardu da od stranaca može tražiti honorar za svoj posao onoliko koliko se dogovore.

(A foresteris potest accipere pro labore suo secundum quod cum ipsis poterit se concordari)

(3)

Magister Rikard, nema dvojbe, došao je u Dubrovnik besplatno liječiti sve stanovnike grada. Za općinsku plaću od 140 perpera i besplatan stan, dužan je da svoje umijeće, sve ono »po čemu je poznat«, stavi na uslugu Dubrovčanima. A da bi se izbjegla mogućnost trgovine i špekulacije, spriječava se medicinsko-ljekarnička sprega na taj način da se naš magistar ne smije udružiti s nijednim ljekarnikom. Vjerojatno se ta zabrana odnosila na ljekarnika Marina Marcis, jer se on spominje u arhivskim spisima.

(4)

Magister Rikard može od stranaca naplaćivati kako se dogovore, odnosno kako ugovorom utanače izgleda da je to bilo uobičajeno, jer se i za magistra

Petra Marangiusa, fizika iz Salerno (Magister Petrus Marangius, fisicus, de Salerno), navodi (2. lipnja 1305) da »može od stranaca naplaćivati prema pogodbi.«

(5)

Tako saznajemo da 1305. god. u Dubrovniku žive i rade dva uvažena fizika iz Salerno: magister Rikard i magister Petar. Obojica su općinski liječnici koji besplatno liječe Dubrovčane, zatim ugovaraju slobodno i svojevolarno liječničke poslove sa strancima koji su se zatekli u Gradu i tu se razbolili i ne udružuju se s ljekarnicima, obojica uživaju poštovanje i naklonost Vlade i građana.

Naš magister Rikard ima imenjaka u gradskom notar, a to znamo po odlukama Malog vijeća od 8. studenog 1301., (proceptum fuit Ricardo notario. . .), i od 1. travnja 1303. god. kojom se magistru Rikardu, notar, određuje plaća od 10 perpera a za ono vrijeme dok bude u uredu kancelarije sve do praznika sv. Petra.

(In Minori consilio c. f. quod dentur Magistro Riciardo notario perperos X de isto tempore quantum steterit in officio cancellarie usque ad festum sancti Petri)

(6)

Da li je Malo vijeće zabranilo prodaju svinjskog mesa (masti) na savjet našeg magistra, a zbog toga jer je, vjerojatno, nepodesno za ljudsku ishranu, ili iz nekog drugog razloga ne znamo. Zapisano je samo to da je Opreksa, gradski vikač, upozoravao građane da niti jedna osoba ne smije prodavati svinjsko meso (mast) a pod prijetnjom globe od 5 perpera i gubitka mesa (masti).

(7)

Godine 1303. u arhivalijama se ne spominje ime magistra Rikarda, ali ga ponovno nalazimo u arhivskom dokumentu od 26. srpnja 1304. god. Tog mu je dana Malo vijeće dozvolilo da može otići knezu Konstatinu i tamo ostati 15 dana kako bi liječio Kneza. Međutim, ako ostane duže neće mu se priznati općinska plaća. O svemu što se bude događalo nakon što prođe tih 15 dana brinut će se Nale iz Sorenta.

(In minori consilio. . . c. f. quod magister Ricardus medicus de Salerno vadat ad comitem Constantinum et debeat morari per dies XV. Et si plus steterit, pro illis diebus quibus steterit plus, non debeat habere salarium, et pro illo tempore quo servivit nullum dampnum substineat. Et Nale Sorento obligavit se de illis diebus quibus steterit plus de XV et dampnum aliquod sibi eveniret totum dampnum ipse Nale solvere teneatur, et quicquid deret pro dicto, ipse Nale teneatur solvere.)

(8)

Vjerojatno je naš magister išao u luku Drijeva, mjesto na području današnje Gabele, koju Dubrovčani zvahu i lukom Neretve (portum Narenti). Tu žive mnogi Dubrovčani koji gospodare i određuju načine trgovine solju, krznima, žitom itd. Za vrijeme vladanja hrvatskog velikaša Mladena Šubića, od 1304. do 1318., Drijeva i Zahumlje su pod političkom vlašću Mladenovih predstavnika Ivana Nelipčića i njegovog sina Konstantina.

(9)

Da li je do ove dozvole došlo na osobno Konstantinovo traženje? Da li na osnovi osobne molbe magistra Rikarda? Da li su sami Dubrovčani ponudili svog vrsnog fizika zahumskom Knezu? Ne znamo. Očito je pak da bi od takve liječničke posjete Dubrovčani imali samo koristi. O čega pak boluje knez Konstantin i s kakvim ga je uspjehom liječio magister Rikard? Ni o tome nema podataka u Histozijskom arhivu u Dubrovniku. Nema podataka ni o tome da li se zadržao više od petnaest dana. Međutim, kako se 23. listopada 1304. godine u Malom vijeću raspravljalo o načinu plaćanja magister Rikarda možemo ustvrditi da je on ponovno u Dubrovniku u kojem vrši praksu općinskog fizika.

(In minori consilio. . . c. f. et firmatum quod omnes introitus fundici dentur magistro Riccardo de Salerno fisico pro suo salario, donec salvatur suum salarium)

(10)

Arhivski dokumenat o dozvoli odlaska magistra Rikarda knezu Konstatinu u svrhu liječenja prvi je dokumenat takve vrste u nas. Vjerojatno je i prije njega neki općinski dubrovački liječnik odlazio susjednim vladarima da ih liječi i da im pomogne, kako se decenijama i stoljećima uobičavalo. No, kako su sačuvani arhivski zapisi tek od kraja XIII stoljeća, to je magistru Rikardu prema zabilješkama o svom putovanju zahumskom knezu Konstatinu pripala čast da bude prvi dubrovački liječnik kojemu Vlada dozvoljava (i plaća ga) odsustvo iz Grada, a u svrhu liječenja neke poznate i važne osobe, koja obitava izvan Dubrovnika.

Sve do 1312. god. magister Rikard se više ne spominje u arhivskim dokumentima. Vjerojatno u miru bez nekih posebnih događaja obavlja posao općinskog liječnika. Obnavlja jednogodišnje ugovore s Vladom, redovito prima plaću, stanuje u općinskom stanu, ne udružuje se (kako mu je određeno) s ljekarnicima i svoje umijeće besplatno stavlja na raspolaganje. 17. rujna 1312. god. u Velikom vijeću naš je magistar ponovo primljen i potvrđen za općinskog fizika. Uvjeti su mu isti kao i prethodne godine. Od općine će primiti 8 libara godišnje umanjeno 5 perpera koliko vrijedi najam za stanovanje. Za takovu plaću je dužan brinuti se i liječiti sve osobe Grada i okolice ma kakvog stanja i položaja bili, Kneza, Episkopa i njihove obitelji, sve općinske službenike i njihove obitelji, a bez ikakove plaće i naplate. Pod kaznom svetih sakramenata i gubitka plaće ne smije se udruživati, na bilo kakav način koji bi mu donio korist s nijednim ljekarnikom.

(17. IX 1312. — In maiori consilio c. f. et firmatum, quod magister Rizodus de Salerno, medicus in fisica, sit ad salarium comunis ragusine usque ad anum annum proximum, et habere debeat a comuni pro isto salario libr. VIII minus pp V computato in eis affictu domus, et ipse teneatur fedeliter currare et medicare omnes personas de Ragusio et districtu, que faciunt angarias communis, et que pro Raguseis distinguntur, cuiuscumque condicionis et status sint, dominum comitem, dominum archiepiscopum qui erit, et cum tota sue familia et salaritas comitis et eorum familias sine aliquo precio et scuta. Et quod modo aliquo vel ingenio per se vel

per alium pro eo non possit habere vel recipere partem vel utilitatem aliquam cum alio speciaro in pena sacramenti et perdendi salarium).

(11)

Tog je mjeseca Veliko vijeće sastavljeno od 120 članova (vlastele) Knez je dominus Barthucius Gramemicus, a Marinus de Tripe je knez triju otoka.

(12)

Ovaj ugovor ipak je nešto širi i precizniji od onog, već navedenog, iz 1302. god. I dalje se određuje zabrana udruživanja s ljekarnicima a svim su stanovnicima Grada i okolice osigurane besplatne usluge magistra Rikarda koji je općinski liječnik pa mu je samim tim osiguran besplatan stan i redovita mjesečna odnosno godišnja plaća.

Slične ugovore Vlada sklapa i s magistrom Bartulom 1313. god., magistrom Bonaventurom 1323. god., magistrom Giramontom 1322. god., magistrom Domenikom 1323. god., kirurzima i fizicima koji tih desetljeća borave i rade u općini Dubrovnik.

(13)

Za pohvalu je da stanovnici Grada i okolice na početku XIV stoljeća uživaju povlastice besplatnog liječenja, a i da su osigurani od merkantilne sprege liječnika i ljekarnika. Po svemu sudeći lijepo je znači bilo živjeti u Dubrovniku u prvim desetljećima XIV stoljeća, bar glede zdravstvenog osiguranja, jer svakom su stanovniku Grada osigurane besplatne liječničke usluge i to veoma uvaženih liječnika. Dvojica su iz Salerna: magister Giramont se titulirao: medicus et medicine professor; magister Bonaventura je poznati kirurg koji je stekao veliki ugled svojim radom u Veneciji; magister Bartul je, ako je suditi po plaći koju je primao od Vlade a koja je iznosila 9 libara godišnje, još vrsniji od magistra Rikarda.

(14)

Godinu se dana kasnije magistru Rikardu produžuje jednogodišnji ugovor i određuje mu se veća plaća nego do tada. 28. srpnja 1313. god. Veliko vijeće je odlučilo da se primi u službu za jednu go-

dinu magister Rikard, liječnik, uz plaću od 9 libara manje 5 groša za stanarinu, a pod istim uvjetima kakve je imao godinu dana ranije.

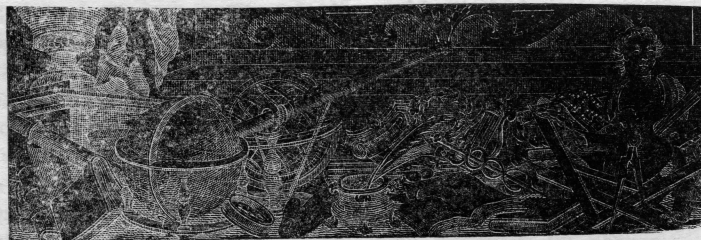
(28. VII 1313 — In Maiori consilio c. f. et firmitatum, quod magister Rizardus medicus, sit ad salarium communis pro libr. VIII minus sol V usque ad unum annum cum illis condicionibus cum quibus fuit in anno preterito. Et incipit terminus eius die XVII mensis, setembris, proxime venturi.)

(15)

I tako dodosmo do kraja arhivskih zapisa o magistru Rikardu. Njegovo se ime više ne spominje u arhivskim dokumentima iz prve polovine XIV stoljeća. Nije nam poznato da li je otišao iz Dubrovnika, kao što su mnogi liječnici prije i poslije njega činili, ili je u gradu umro, kao i mnogi dubrovački fizici i kirurzi. Svojim je prisustvom u Dubrovniku ostavio dokumenat u vidu ugovora s Vladom iz 1302. god., arhivski zapis o odlasku zahumskom knezu Konstantinu; ugovor s Vladom iz 1312. god., što čini neosporan doprinos bogatstvu naše medicinske povijesti i njenom boljem poznavanju. A to je mnogo, ne samo za jednog čovjeka.

BILJEŠKE:

1. Thaller, L.: Od vrača čarobnjaka do modernog liječnika, Minerva, Zagreb 1938., 174
2. Glesinger, L.: Povijest medicine, Školska knjiga, Zagreb 1978., 95 — 102
3. Monum. rag.: V 38
4. Jeremić, R., Tadić, J.: Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, Biblioteka centralnog higijenskog zavoda, Beograd 1939., II — 148
5. Monum. rag.: V 88
6. Idem.: 51, 89
7. Ibidem: 51
8. Ibid.: 76
9. Foretić, V: Povijest Dubrovnika do 1808., Nakladni zavod M. H., Zagreb 1980., I — 106
10. Monum. rag.: V 82 — 83
11. Monum. rag.: I 10 — 11
12. Idem.: 12 — 15
13. Ibidem: 26, 59, 90, 96
14. Jeremić, R., Tadić, J.: Op. cit. 8 — 11
15. Monum. rag.: I 30

MAGISTAR MARIN, DUBROVAČKI KIRURG IZ SREDINE XIV STOLJEĆA

(Dubrovnik, 1346 — 1359)

Kada se 27. IV 1346. u Malom vijeću raspravljalo i odlučivalo o načinu odlaska broskog konvoja za Veneciju te davalo uputstva o sprovođenju ukrcaja trgovačkog tereta koji će tim brodovima biti odvezen, riješilo se izgleda, onako usput, bar kako je suditi po pisanom tekstu, da se za općinskog kirurga primi magister Marin. Isti će primati godišnju plaću u iznosu 10 libara. (Oko 35—40 perpera — op. aut.).

(... magister Marinus cirusicus in minori consilio electus fuit ad salarium communis decem librarum grossorum si videbitur maiori consilio illum adsumere).

(1)

Naravno, trebalo je tražiti dozvolu Velikog vijeća. Kako je poznato da je Veliko vijeće u sličnim prilikama redovito podržavalo prijedloge i sugestije Malog vijeća i Kneza, sa sigurnošću pretpostavljamo da do konca travnja magister Marin prima općinsku plaću i vrši poslove kirurga.

O kojim je to poslovima riječ?

Dok je medicus-physicus (fizik) visoko školovani liječnik — dotle je kirurg bio, (više praksom nego

knjiškim učenjem), osposobljen za puštanje krvi, namještanje kostoloma i iščašenja, otvaranje gnojnih rana, vršenje trepanacije, a ponekad i za rezanje otoka (bubona) od kuge.

Što je s brijačima ako znamo da su se i oni ponekad bavili medicinskim poslovima?

»Barberiusi« se zanimaju sitnim kiruškim poslovima, obdukcijama, previjanjem gnojnih rana, vensekcijama (zasijecanje vene, u svrhu puštanja krvi što bijaše jedan od glavnih principa liječenja XIV i XV stoljeća, a i kasnije), stavljanje na rane melema, zavoja itd. Uz to se brijači bave i osnovnim zanatom: briju, šišaju, izrađuju perike, sijeku nokte, žuljeve i slično. Ponekad se, međutim, poslovi kirurga (školovalanog a i onog koji je ovaj zanat — umijeće naučio radeći godinama sa svojim ocem ili pak tako što se u određenoj obitelji kirurška vještina prenosila s koljena na koljeno) i brijača (uglavnom neškolovalanog ali nadarenog stanovnika Dubrovnika, slavenskog imena i porijekla) međusobno isprepliću pa ovi nazovimo kirurzi-brijači (ili obrnuto) puštaju krv, vade zube, davaju klistire, liječe rane, stavljaju na njih meleme, obloge, skupljaju trave pa od njih prave ljekovite masti i tekućine, emplastre i otopine (najčešće u dogovoru s ljekarnicima), često se pozivaju na sud kao svjedoci a i u cilju utvrđivanja opsežnosti rana (ozljeda) zadobivenih u tuči, padu, svađi i u ratu.

(2)

Tako i magister Marin tridesetih godina XIV stoljeća u Dubrovniku namješta slomljene kosti, ispravlja iščašenja, pravi meleme i obloge, pušta krv i daje klistire.

Ako je suditi po arhivskim dokumentima, on se svojim znanjem i spretnošću nije ni razlikovao niti uspio izdići iznad »standardnog« kirurga tog vremena. To se može zaključiti jer se zna da se u nekoliko navrata, dok je živio i radio u Dubrovniku, tražio liječnik-kirurg i primalo u općinsku službu nekoliko brijača i travara. Magister Marin je i glede plaće bio u prosjeku primanja koje je Veliko vijeće određivalo općinskim kirurzima.

O njemu nema sačuvanih podataka iz kojih bi se moglo doznati odakle je podrijetlom i kako je došao u Dubrovnik. Nije također moguće vidjeti niti indirektno saznati da li je odlazio liječiti susjedne vladare i velikodostojnike. Nema ugovora ni o liječenju neke viđenije osobe u Gradu ili okolici. Riječju nema podataka koji bi nas uputili na njegovo uzdignuće iznad kirurškog prosjeka prve polovice XIV stoljeća.

No upravo zbog te prosječnosti on zaslužuje pažnju, pa ćemo u nastavku upoznati ono što o njemu u Historijskom arhivu Dubrovnika piše, iz čega ćemo spoznati koliko vrijedi, i doduše indirektno dobiti uvid u kirurška zbivanja u Dubrovniku toga vremena.

Saznali smo da od kraja travnja 1346. vrši svoju kiruršku praksu u Dubrovniku. Međutim, nismo sigurni da li, poput mnogih kirurga i fizika koji su prije i poslije njega živjeli i radili u Dubrovniku, uživa blagodat besplatnog općinskog stana, jer o tome nema pisanog spomena. Znamo pak zasigurno da s plaćom od 10 libara godišnje može vrlo dobro živjeti, iz prostog razloga što sličnu godišnju plaću ima i učitelj školstva pa i dubrovački Kancelar, a to su i veoma ugledne osobe.

(... unum magistrum gramatice, qui doceat pueros istius, ... ab ypp. XV inferius)

(3)

Krajem travnja 1347. (21. IV) u Velikom se vijeću ponovo raspravlja o magistru Marinu, općinskom kirurgu. Tog su jutra 53 člana Velikog vijeća odlučili da se, ne za jednu već na dvije godine ponovo potvrdi služba magistera Nikola, fizika iz Padove za plaću kao i prošle godine (8 libara i 20 perpera za stanarinu). Potom su izabrali za općinskog kirurga magistra Marina uz iste obveze kao i u prošloj godini. Konačno određena je i općinska plaća od 35 perpera magistru Petru koji je došao učiti đake i mladost u Dubrovniku.

(... de confirmando magistrum Nicolam psyssicum maiorem ad salarium communis ... pro duobus annis ... de confirmando magistrum Marinum zirusicum ad salarium comunis pro duobus annis sequentibus cum salario, pactu et conditionibus quo stetit anno preterito ... quod magister Petrus sit adsumptus ad salarium communis pro uno anno cum salario XXXV ypp. et tenetur docere scolare(s) et pueros secundum quod conserveverunt facere alii magistri scollariorum sallariati communis.)

(4)

Prve godine službovanja u Dubrovniku magistru Marinu prolaze relativno mirno, bez uzbuđenja i poslova što se može pretpostaviti ako se pogledaju arhivski dokumenti iz 1345 — 1347. koji su (direktno ili indirektno) vezani za zdravstvenu službu u Gradu i okolici. Međutim, 1348. godine nadoknadit će se relativno mali broj arhivskih zapisa vezanih za magistra Marina i za zdravstvena zbivanja u općini Dubrovnik.

Na početku te godine u Gradu i na području općine pojavila se kuga koja je »jezdila« takvom žestinom i pogubnošću da je u nepunih šest mjeseci pokosila »ogroman broj stanovnika. U jednome danu umiralo je po 20 i više osoba. Umrlo je i 110 svećenika i nešto druge čeljadi«.

(5)

Veliko vijeće, njih osamdeset i dva, 19. siječnja 1348. odobrilo je Knezu i Malom vijeću da mogu trošiti koliko nađu za shodno za potrebe liječenja i za liječnike, kao i za sve što je potrebno u suzbijanju strašne smrtnosti od kuge koja hara Šipanom. (... quo pro remedio et reparationis mortalitatis et pestolencie, que nunc habetur et supervenit in ynsula Juppana et in partibus illis, dominus comes cum suo minori consilio possit expendere de avere comunis tantum quantum sibi videbitur et placuerit pro medicinis et medicis et pro omni remedio dicte mortalitatis opportuno ...)

(6)

Da li je naš magister Marin otišao na Šipan? Da li je ostao u Gradu i sam u smrtnom strahu od smrtonosne zaraze? Ili se možda negdje sklonio? Ne znamo, jer o njegovom radu te 1348. nema pisanih dokumenata.

Značajan je podatak od 12. veljače 1348. da se ima dati 4 perpera Marici ženi općinskog brijača koji je poslan na Šipan i tamo umro vršeći općinsku službu (... detur uxori Marice barbitonsoris, qui ivit ad Jupanam et ibi mortus est in servicio comunis ypp IV.)

(6)

Možda je magister Marin tako bolestan pa ne može vršiti službu općinskog kirurga što se može naslutiti po zaključku Malog vijeća od 13. listopada 1348. kojom se zabilješkom određuje da jedan općinski službenik ode tražiti jednog kirurga za potrebe Grada i za onu plaću kako bude smatrao.

(... quod mittatur unus homo syndicus pro inveniendū unum medicum et d, chirurgie ... et cum eo salario, quod sibi videbitur).

(6)

Petnaestak dana kasnije, nakon što se u Velikom vijeću raspravljalo o potrebi gradnje novog hospicija za strance, budući da je dosadašnji bio neprikladan i dotrajavao, dalo se ovlaštenje Knezu i Malom vijeću da odaberu jednog općinskog službenika koji će otići tražiti nekog liječnika-kirurga. Onaj koji bude izabran mora izvršiti ovu odluku Velikog vijeća a pod prijetnjom kazne od 100 perpera.

Potom se opet raspravljalo o potrebi za novom bolnicom.

(31. X 1348. — In maiori consilio ... civitas Ragusium habeat defectum unius hospitii, in quo hospitentur forenses, unum hospitium fieri debeat ...

... de eligendo unum syndicum qui vadat inveniendū unum medicum cyrogie ... si fuerit electus, sub pena yppor. C...

... de removendo hospitale de loco, ubi est ad presens, et de faciendū ipsum fieri in eo loco ...)

(6)

Za pretpostaviti je da je 1348. bilo i previše onih kojima je bio potreban smještaj, prehrana i zdravstvena skrb na račun Općine pa se moralo razmišljati o novoj bolnici. Isto tako još je uvijek dosta kirurških bolesnika a naš magister ne stize svima, kojima je to potrebno, pružiti odgovarajuću kiruršku skrb. Uz to nitko nije bio voljan da se uputi u traženje liječnika-kirurga jer ga je teško bilo gdje naći a i ako se nađe teško da bi takav došao u Grad u kojem je još prisutna zarazna bolest. Jednako tako pitanje je da li bi općinski službenik grada u kojem je do »pred neki dan« harala zaraza mogao naći smještaj i naći na dobrodošlicu. Zato i ne čudi kazna od 100 perpera u slučaju neodaziva.

(6)

U travnju 1349. prošle su dvije godine o potvrdi u općinskoj službi magistra Marina pa o ponovnom potvrđivanju raspravlja 56 članova Velikog vijeća. Odlučeno je da mu se služba produži za slijedeće dvije godine uz istu plaću i dužnosti kao i ranije.

Izgleda da još nije sasvim prizdravio jer se odmah zatim zaključilo i odobrilo da don Martin, brijač može otići u Veneciju kako bi što prije nabavio i za svoj dućan i potrebe Grada neophodne ljekarije. Kroz to vrijeme će u njegovu dućanu (što je ujedno i neka vrsta ljekarne) ostati tri pomoćnika da rade i služe stanovnicima a za potrebe brijačko-kirurške službe.

(... c. f. et firmatum per LVI de confirmando magistrum Marinum cirusicum ad salarium communis pro duobus annis cum pactis et conditionibus quibus stetit aliis annis.

Item in dicto maiori consilio c. f. et firmatum per LXII ipsorum consiliariorum de dando libertatem don Martino barberio posse ire Venetias pro suis ne-

gotiis et reverti quam citus potest, dimittendo tres suos pueros in statione ad faciendum et serviendum hominibus de arte sua.)

(6)

Po ovome možemo pretpostaviti da naš magister još nije sasvim zdrav i da još nije u punoj snazi. Glede toga stanovnicima Grada je potrebno da se don Martin brijač što prije vrati iz Venecije da bi rješavao kiruršku problematiku Dubrovnika, jer se na punu kiruršku pomoć magistra Marina još ne može računati.

Sigurni smo samo to da je u don Martinu brijaču naš magister imao zdušnog kirurškog sudruga, spretnog i vještog čovjeka koji je vrlo dobro ovladao kirurškim umijećem. Zbog toga i don Martina primaju (IV 1349) u počinsku službu sa svim prinađležnostima kakva su uobičajena i određuju mu, uz to, besplatno korištenje općinskog stana, odnosno daju mu 20 perpera potrebnih za plaćanje stanarine.

(IV 1349. — In consilio minori c. f. et firmatum per LXVIII ypsorum consiliariorum de confirmando don Martinum berberium pro uno (anno) com salario, pactis et conditionibus consuetis, cum hac tamen additione, quod commune debeat ei dare pro afflictu domus huius anni venturi ultra salarium consuetum ypp XX.)

(6)

O don Martinu, brijaču općine Dubrovnik, znamo i to da je primljen u službu 21. travnja. Istog je dana Veliko vijeće odlučilo da ga primi u općinsku službu za slijedeće dvije godine, a za plaću od 40 perpera godišnje.

(Item in eodem maiori consilio c. f. et firmatum per LXXVI imsorū consiliariorum de confirmando magistrum don Martinum barberium ad salarium communis pro duobus annis cum salario ypp. XL in anno, non obstantibus tribus in contrarium)

(6)

Popularnost ovog brijača u Dubrovniku je očita.

Prošle su dvije godine i 23. travnja 1351. Veliko vijeće ponovno prima i potvrđuje kirurga magistra Marina u općinsku službu. Ovaj put samo za slijedeću godinu, a uz sve dosadašnje obveze i prinađležnosti.

(... c. f. de confirmando magistrum Marinum medici cyrogie pro uno anno cum pactibus, salario et conditionibus consuetis). Po svemu sudeći naklonost članova Velikog vijeća prema našem magistru manja je nego prilikom prethodnog izbora.

Izgleda da su se javile nesuglasice i s don Martinom brijačem, jer se ovaj put ne spominje njegovo ime uz magistra Marina, kirurga. Javlja se drugi brijač, Bomartin, koji se, na istoj sjednici prima u državnu službu za slijedeću godinu.

(... c. f. et firmatum per omnes, nemine discrepante de confirmando Bomartinum barberius pro uno anno cum pactis et conditionibus consuetis).

(8)

Možda je to isti onaj naš don Martin barberius? Naime, očita je sličnost imena pa se može pretpostaviti da je pisar zapisnika na sjednici Velikog vijeća netočno zapisao ime. Teško je to danas tvrditi budući da daljnijeg spomena imena don Martinus barberius i Bomartinus barberius više nema u dokumentima Historijskog arhiva u Dubrovniku.

Početak svibnja 1352. ponovo se potvrđuje služba općinskog kirurga magistreru Marinu a za slijedeću godinu. Ovaj put su svi članovi Velikog vijeća (njih 67) glasali da naš magister bude i tijekom 1352/53. općinski kirurg.

(... consiliarii LXVII, c. f. et firmatum per omnes, nemine discrepante, de confirmando magistrum Marinum ciroycum pro uno anno cum salario, pacts et conditionibus, quibus stetit alioanno).

Dan kasnije je u Malom vijeću potvrđen za Kancelara u Stonu Maroje sin Paše de Rixa (fuit confirmatus cancellarius Stagni cum salario yperperorum XL in anno)

(8)

Izgleda da su posljedice strašne kuge iz 1348 koja je nanijela mnogo nesreće Dubrovniku već pomalo potisnute u zaborav pa se i naš magister ponovo vratio u kolotečinu svoje kirurške svakodnevnice.

Može se pretpostaviti da je to već vremešan kirurg, s bogatim liječničkim iskustvom kojeg će, vjerojatno, iskoristiti njegov sin Niko, a što Dubrovčani očekuju. Kada se, naime, 20. svibnja 1357. potvrđivala služba za slijedeću godinu kirurgu Mihajlu, a za plaću od 300 perpera godišnje, potvrđen je također i magister Marin, kirurg, ali sa »svojim sinom Nikom«. Za istu plaću i iste obveze kao i prošlih godina.

(... de confirmando magistrum Michaelem ciroycum pro I anno ... de confirmando magistrum Marinum ceroycum cum Nico eius filio pro I anno proxime preterito).

(8)

Izgleda da je među Dubrovčanima magister Mihajlo bio popularniji od magistra Marina. Naime, svih 78 članova Velikog vijeća prisutnih ovoj sjednici glasalo je za prijedlog vezan uz ime kirurga magistra Mihajla a njih 54 za prijedlog koji se odnosio na kirurga Marina i njegova sina Nika.

Uočljiva je također i činjenica da magister Marin nastavlja tradiciju i da svoje znanje, iskustvo i umjeće prenosi na svog sina što su činili mnogi srednjovjekovni kirurzi prije i poslije njega.

I slijedeće godine, 2. lipnja 1358. magistru Marinu ponovo je potvrđena služba za »slijedeću godinu, a za plaću 200 perpera«, ali više ne za općinskog kirurga, jer je Dubrovnik od veljače te godine postao Republika. Dakle, oslobodio se Mletačke uprave i vlasti i sada je pod okriljem hrvatsko-ugarskog kralja Ludovika.

(... de confirmando magistrum Marinum ciroycum pro uno anno cum salario ypp. ducentorum ...)

(8)

Iz ovog podatka zaključujemo da je magister Marin prosječan kirurg jer eto, njegov kolega kirurg Mihajlo prima 300 perpera godišnje a magister Cobellus, također državni kirurg koji tih godina živi i radi u Dubrovniku 250 perpera, također godišnje.

(9)

Pa ipak prateći kronološkim redom arhivske dokumente vezane za ime magistra Marina, kirurga, možemo pratiti njegov kirurški i životni put, odnosno njegovo sazrijevanje u kirurškom i društvenom pogledu.

Pouzdana znamo da je započeo dubrovačku kiruršku karijeru sredinom 1346. da mu ugled postupno raste jer mu rastu i godišnje prinadležnosti. Znamo

također da kirurškom umjeću uči svoga sina Nika, a i da je nakon deset — dvanaest godina kirurškog rada »dogurao« do solidno plaćenog i poštovanog kirurga. Došlo je vrijeme da se povuče i da ga u poslu zamijeni sin Niko ili netko drugi. I više se njegovo ime ne spominje na stranicama knjiga druge polovice XIV stoljeća u Historijskom arhivu u Dubrovniku.

Od travnja pa do srpnja 1359. g., u onim mjesecima kada se obično magister Marin potvrđivao u državnu službu za slijedeću godinu, njemu se gubi trag. Nalazimo samo indirektan dokaz da on više ne radi, jer tih mjeseci Vlada intenzivno traži nekog kirurga koji bi došao i radio u Dubrovniku.

Tako se 3. travnja te godine dozvoljava Knezu i Malom vijeću da može tražiti jednog vrsnog kirurga iz Venecije ili drugdje za jednu ili dvije godine.

(... posse mittere pro I medico bono cirogie in Venecias et alibi ... pro I anno vel pro II annis proout eis videbitur melius)

(8)

A nekoliko dana kasnije, 8. travnja, u Malom vijeću su izabrani Martol Đorđić i Mise Bobaljević da svakako pronađu jednog liječnika-kirurga koji će za plaću od 150 dukata godišnje raditi u Dubrovniku bar dvije godine. Već su se vodili određeni razgovori budući se u tekstu odluke Malog vijeća navode i imena kirurga koje bi trebalo privoliti za službu državnih dubrovačkih kirurga. To su magister Graziotum, magister Albertinum de Mantua. Ako oni ne bi pristali onda bi to trebao biti magistar Nikola di Tarvisio. Ukoliko svi odbiju neka o tome svakako pošalju obavijest Vladi u Dubrovniku.

(8. IV 1359. — Martolus de Gregorio, Misse de Babalio in minori consilio ... facti fuerunt syndaci ... quod deberent accipere ad salarium communis Ragusii pro II annis cum salario ducatorum CL unum medicum cyrogie, videlicet magistrum Graciotum ... et si non acciperet debeant magistrum Albertinum de Mantua, et si non ... accipient magistrum Nicola de Tarvisio, et si non poterunt habere aliquem ipsorum, debeant significare communi ...)

(8)

Da li je neki od ove trojice kirurga došao u Dubrovnik, ne znamo? Za ovu priču o magistru Marinu, kirurgu koji je živio i radio u Dubrovniku od 1346. do 1359. to i nije toliko važno. I prije i poslije našeg magistra Marina je bilo na općinskoj i državnoj plaći u Dubrovniku kirurga koji su bili i važniji i ugledniji i poznatiji od njega. Magister Marin je pak bio i ostao prosječni srednjovjekovni kirurg koji se, nakon što su se naveli i iznijeli arhivski dokumenti vezani za njegovo ime, ipak izdigao iznad prosječnosti, u kojoj ga je povijest zabilježila.

BILJEŠKE:

1. Mon. Rag.: I 230
2. Bačić, J.: Higijensko-epidemiološke prilike u Dubrovniku u XV stoljeću, Doktorska disertacija, 148 — 158
3. Mon. Rag.: II 293
4. Mon. Rag.: I 261
5. Jeremić, R., Tadić, J.: Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, I, Biblioteka centralnog higijenskog zavoda, Beograd, 1939, 66
6. Mon. Rag.: II, 11, 12, 46, 70, 67, 49 — 50
7. Mon. Rag.: I 173
8. Mon. Rag.: II, 126, 144, 184, 226, 269, 270, 279
9. Jeremić, R., Tadić, J.: Op. cit., II, 12 — 13